

Oponentský posudek na bakalářskou práci Kristýny Suldovské

„Hlavní problémy realizace veganského světa“

Rámeček i cíl práce jsou uvedeny v úvodní kapitole. Obsahový rámeček je prezentován tematicky: tématem sociálního „světa“ / hnutí (příklonem lidí k veganství a jejich praktikováním v panujících formách stravování), tématem technologicko-produkčním (ekologickými důsledky živočišné a rostlinné produkce) a zastřešujícím tématem vztahu člověka k přírodě, změn životního prostředí, praktikami regulativních, včetně právních prostředků současných společností (porozumění překážkám, které brání rozšíření praktik veganství). Následně autorka specifikuje postup a prostředky zkoumání zvoleného tématu: charakterizuje uplatňované – relativně široké - koncepční přístupy k problému veganství v jeho jednotlivých důsledcích (etické, zdravotní, ekologické) i jejich globální dimenzi (ve vztahu k zamýšlenému „zavedení“ plošného veganství). K podpoře pojmového vymezení tématu odkazuje na jeho validitu pomocí historických okolností a osobností. Je pochopitelné, že náročnost svého zadání autorka reflektuje v metodologickém přístupu ke studiu zvoleného tématu; práci charakterizuje jako přehledovou, využívané poznatkové zdroje jsou sekundární a pro konkrétní analýzu navrhuje několik badatelských úhlů pohledu (zdravotní, ekologický, sociální, kulturní a politický). S ohledem na obsahovou náročnost zvoleného tématu považuji zvolený metodologický přístup jako vhodně zvolený. Určitou nejasnost zjišťuji u uplatnění metody sněhové koule při využití sekundárních pramenů. Také rozhodnutí o pomínutí psychologických aspektů při zkoumání zvoleného tématu nepovažuji za vhodné, neboť v uplatňované argumentaci se výrazně počítá s pohnutkovými / pocitovými zdroji jednání při praktikování veganského světa.

V dalším kroku mého hodnocení se budu věnovat jednotlivým funkčně specifickým tématům / kapitolám. Zde poukážu na významnou argumentaci, jak jsem ji přečetl, a také námitky, které chci zmínit.

Analýza sledovaného tématu začíná zdravotnickým sektorem. Autorka velmi detailně popisuje přednosti a rizika veganské stravy. Využívá k tomu odkazy, které charakterizují širší dostupných studií a interpretací. Pro vyhodnocení náročné argumentace je užitečné závěrečné shrnutí, které umožňuje zjistit, které interpretace jsou pro autorku důležité. Určitou nejasnost jsem zjistil při hodnocení úlohy poznatku o zdraví při praktikování veganského stravování: na s. 13 se konstatuje, že veganství ... by nemělo představovat zdravotní riziko; v závěrečném shrnutí se uvádí, že „otázka zdraví je velkou překážkou realizace globálního veganství (s. 17). Zde se mně nabízí vhodnější neuplatňovat pro zjišťované souvislosti pojem interakce /zprostředkující faktory než překážky. Stravovací zvyklosti by pak nebyly označeny jako překážky, ale jako zprostředkující faktory / vlivy. Další kapitola je věnována ekologickým aspektům, zejména v souvislosti s živočišnou a rostlinnou produkcí. I zde pozitivní i negativní důsledky obou typů produkce na životní prostředí jsou důkladně podpořeny sekundárními prameny (články a studiem), včetně krajních situací (celkovém přechodu na rostlinnou produkci a stravu), mitigačních opatření pro oba typy produkce i vlivu globálních aspektů (situace rozvojových zemí). Následně diskutované sociální a kulturní aspekty jsou nejbližší k výše uvedenému mému návrhu chápat pojem veganský svět spíše pomocí pojmů sociální nerovnosti, sociálních hnutí, sociálního / potravinového bezpečí a dilematických hodnotových orientací. Uplatnění sociálního úhlu pohledu je v práci orientováno spíše na situaci rozvojových zemí, zatímco kulturní aspekty více reflektují situaci rozvinutých zemí. Při diskusi posledně jmenovaného aspektu mne zaujala snaha autorky porozumět kulturním okolnostem pomocí otázky, jaké zdroje vědění ovlivňují sociální jednání ve prospěch veganských perspektiv. Dvě drobnější tvrzení chápu jako diskutabilní: chov domácích zvířat byl běžný už pro společnosti lovců a sběračů (s. 49); nejstarší formou náboženství byl tzv. totemismus: kult zvířat v lidské podobě (s. 48). Předpokládám, že jejich obsah se objasní v diskusi při obhajobě. S hlediska zadání této práce, které je zaměřeno také na realizaci diskutovaných problémů,

je zařazení politického aspektu do analýzy srozumitelné, i když to zvyšuje náročnost na výklad. Bez politických zdrojů a rozhodnutí je obtížné realizovat lidská očekávání a sociální cíle současných lidských společností, zejména v situaci oslabených institucí a potřeby zvládat hodnotové nároky a jejich dilematičnost. V tomto kontextu jsou demokratické formy politického vládnutí nezbytné. Proto souhlasím s autorčiným důrazem na etické otázky, ale nejsem uspokojen s výkladem politických prostředků k realizaci etických nároků. Moje námitky se týkají některých tvrzení a určitých obsahových nedostatečností ve výkladu. K první otázce: v podkapitole o politických aspektech studované problematiky je diskutována otázka globální a individuální odpovědnosti politického rozhodování a potřeba vyhnout se rizikům individualizace při řešení tohoto problému, a také s ohledem na práva zvířaty zvířat. Tuto formulaci by bylo třeba vyjasnit. Další otázka: na s. 58 se uvádí, že realizace pro řešení kulturních překážek (a globálních zákonů) je třeba více výzkumu. To zřejmě platí, ale vyvolává otázku, jakými sociálními a kulturními prostředky se dosahuje tvorba etických očekávání, a také otázku, zda vědecké vědění nám umožňuje porozumět etickým problémům. K uvedeným námitkám formuluji otázku pro diskusi: jak autorka chápe prostředky a způsoby, pomocí kterých se v demokratických společnostech řeší hodnotová dilemata životních situací.

Práci hodnotím jako zdařilou, velmi dobrou. Autorce se podařilo – v uspořádané tematické struktuře - demonstrovat komplexitu současných společenských jevů i poukázat na rizika, či nezamýšlené důsledky – politického rozhodování. Moje námitky k textu jsem uvedl výše. Obecněji bych je formuloval takto: autorčin důraz na morální nutnost veganství i jeho současné sociální okolnosti je vyložen spíše preskriptivně než deskriptivně. Deskriptivní přístup se např. nabízí v formě scénářů, pro které autorka předkládá široké spektrum podkladů - od krajních /alarmujících až po schůdná kompromisní řešení. Tento krok bych autorce doporučil, pokud by chtěla v tomto tématu pokračovat, a to se s ohledem na shromážděné podklady nabízí.

V Černošicích, 1.8. 2023

Karel Müller